

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישיית פרשת מקץ (הנוכה) תשפ"ב לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רס"ה

ובזה יש להבין מה דאמרו שם, הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך וכו'. ופריך מנא הני מילי, ומשני אמר רבי יוחנן דאמר קרא (שמות יח-י) ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים וגו' ע"כ. והקשו הראשונים דהא במשנה נאמר שמברכין כאשר רואין 'מקום' שנעשה בו נס, ואילו יתרו לא ראה את המקומות שבהם נעשו הנסים, מצרים וים סוף, אלא בירך במדבר במחנה ישראל ע"כ. ולפי מה שנתבאר אתי שפיר, דהרי שורש כל הנסים הללו נעשו על ידי משה, הן העשר מכות והן קריעת ים סוף. ומעתה אם מברכין ברכת הנס על ראיית האבן שישב עליה משה בעת תפלתו, מכל שכן כאשר רואין את משה עצמו, שעל ידו נעשה הנס, הוי כרואין מקום הנס, ולכן כאשר ויספר 'משה' לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, אז ויאמר יתרו ברוך ה' וגו', כי רואה נגד עיניו השורש של כל הנסים הללו שנעשה במצרים ועל הים, שהיו בכחו של משה.

*

והנה מבואר בתפארת שלמה (סוף פרשת מסעי) כי בהתשוקה שבלב ישראל שיוכל לקיים המצוה, ממשיכין בזה כח מן השמים שיעלה בידו לקיימה. ומצינו כדומה לזה בענין פסח שני, במאמר האנשים הטמאים, שהיתה תשוקתם גדולה מאד לעשות הפסח, ומקירות

ידוע קושיית הבית יוסף (סימן תרע) למה תיקנו ימי חנוכה שמונה ימים, הא ביום הראשון לא היה נס, שהרי מצאו פך שמן טהור, והנס היה רק מיום השני ולהלאה. ועוד יותר הקשה בפנים יפות (פ' מקץ) על הא דאמרו (שבת כג.) יום ראשון מברך שלשה, מכאן ואילך מברך שתיים. מאי ממעט, ממעט זמן. ופריך ונימעוט ניסא, ומשני נס כל יומי איתיה ע"כ. דאיך עלה על דעתו שרק ביום הראשון יברכו ברכת שעשה נסים, הלא באותו יום לא היה נס, רק מיום שני ואילך, ואז לא יברכו ברכת שעשה נסים ע"ש.

ונראה דאיתא בגמרא (ברכות נד.) הרואה אבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק, מברך ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה ע"ש. וביאר במהרש"א דלכאורה לפי מה דמבואר במשנה (שם) שבמקום הנס מברכין, אם כן מן הראוי לברך במקום ההוא שהיו נלחמים ישראל עם עמלק, ונעשה להם שם נס, ויחלוש יהושע את עמלק (שמות יז-יג). וצריכין לומר דהכא נמי מקום ראש הגבעה אשר שם האבן הזה הוא מקום הנס בנצחון המלחמה, שעל ידי זה הרים משה ידיו וגבר ישראל ע"כ. ומבואר מזה דאותו מקום אשר שם הוא שורשו של התהוות הנס, זהו מקום הנס, וכיון שידין של משה ותפלותיו הביאו הנס, על כן האבן שישב עליו משה בעת תפלתו הוא הוא מקום הנס.

לבבם צווחו (במדבר ט-ז) למה נגרע מלהקריב קרבן ה'. על כן נעתר להם ה' ונתן להם מצות פסח שני, כי על ידי תשוקתם הנכונה לפני ה' המשיכו הלכות חדשות הנ"ל. וכן מצינו זה בבני יוסף, שמכח תשוקתם לארץ ישראל, עד שהרע בעיניהם שתסוב נחלה כמו שאמרו. הנה על ידי כך המשיכו הציווי מה' (שם לו-ז) לא תסוב נחלה ממטה למטה כנ"ל, ואם לא היה תשוקתם כל כך לא השיגו הציווי בזאת וכו'. אבל אחר כך אבדו אותו החשק, לכך אחר כך הותרו השבטים לבוא זה בזה (תענית ל.), שלא נצטוו לא תסוב נחלה רק לאותו הדור לבד.

וכתב שוב, כי צריך כל אדם להשתוקק בכל לבבו על ארץ ישראל וקדושתה, כמו שכתוב שאלו שלום ירושלים (תהלים קכב-ו), ציון דורש אין לה (ירמיה ל-ז) מכלל דבעי דרישה (סוכה מא.), וענין התשוקה היא מועלת בעצמה על הגאולה העתידה במהרה בימינו. והיינו כשישים האדם על לבו דברי הכתוב של לא תסוב נחלה ממטה למטה, כי הקפידה התורה שלא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, אף על פי שכולם י"ב שבטי י-ה כולם קדושים, ומה חילוק בין זה לזה, אף על פי כן הקפידה התורה על זה, מכל שכן בזמן הזה אשר בעוה"ר כל ארץ הקדושה היא תחת יד הישמעאלים, ויבלעוה זרים ויירשוה, והנה באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים, מכל שכן שצריך לקרוע לבב איש לצעוק על זה אל הקדוש ברוך הוא לעורר רחמים על הארץ ועל קיבוץ גליות לתוכה בשמחה במהרה. והנה ההתעוררות הלזה של תשוקת הארץ, כשתהיה באמת מעומק הלב, שיאדיב באמת בנפשו על כבוד ארץ הקדושה, הנה בזה מעורר למעלה הרחמים והרצון על הגאולה במהרה, כמו שכתוב 'שאלו שלום ירושלים', על ידי כך 'ישליו אוהביך' במהרה בימינו ע"ש.

וכתב שוב, כי צריך כל אדם להשתוקק בכל לבבו על ארץ ישראל וקדושתה, כמו שכתוב שאלו שלום ירושלים (תהלים קכב-ו), ציון דורש אין לה (ירמיה ל-ז) מכלל דבעי דרישה (סוכה מא.), וענין התשוקה היא מועלת בעצמה על הגאולה העתידה במהרה בימינו. והיינו כשישים האדם על לבו דברי הכתוב של לא תסוב נחלה ממטה למטה, כי הקפידה התורה שלא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, אף על פי שכולם י"ב שבטי י-ה כולם קדושים, ומה חילוק בין זה לזה, אף על פי כן הקפידה התורה על זה, מכל שכן בזמן הזה אשר בעוה"ר כל ארץ הקדושה היא תחת יד הישמעאלים, ויבלעוה זרים ויירשוה, והנה באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים, מכל שכן שצריך לקרוע לבב איש לצעוק על זה אל הקדוש ברוך הוא לעורר רחמים על הארץ ועל קיבוץ גליות לתוכה בשמחה במהרה. והנה ההתעוררות הלזה של תשוקת הארץ, כשתהיה באמת מעומק הלב, שיאדיב באמת בנפשו על כבוד ארץ הקדושה, הנה בזה מעורר למעלה הרחמים והרצון על הגאולה במהרה, כמו שכתוב 'שאלו שלום ירושלים', על ידי כך 'ישליו אוהביך' במהרה בימינו ע"ש.

ובזה נבוא אל המכוון, כי אחר שנתבטלה העבודה מבית ה' זה שנים רבות על ידי היוונים, וכעת כאשר כבשו בחזרה את המקדש, ורצו להדליק המנורה, לא היה להם רק פך שמן אחד שאין בו להדליק אלא יום אחד, על כן בהדלקת המנורה ביום הראשון היו לבם מלא געגועין ותשוקה ותפלות חמות, שיוזמן להם עוד שמן טהור שיוכלו להמשיך הדלקתו עוד שבעה ימים, עד שימציאו להם שמן טהור. ואיתא ברבינו בחיי (שמות יט-ג) דהתפלה בשעת עשיית המצוה נשמעת ביותר, ולכך הנשים מתפללים בשעת הדלקת נר שבת, שהיא מצוה המוטלת עליה, שיתן לה ה' בנים מאירים בתורה ע"כ. ותפלתם ותשוקתם של הכהנים ובני ישראל ביום הראשון שהדליקו המנורה עשתה רושם רב למעלה, שמזה נמשך להם נס על כל השבעה ימים שלא היה שמן להדליק.

ומעתה כיון שמברכין ומודים לה' גם על האבן שישב עליה משה, כיון ששם נתהווה השורש של הנצחון במלחמת עמלק, על כן תיקנו להדליק גם ביום

ונראה דעל זה אמר הכתוב (ישעיה נ-ז) והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי, עולותיהם וזבחייהם

*

ומשם ואילך היה נס נגלה בשאר הימים, שנודמן להם שמן בנס שלא כדרך הטבע. ועל כן יש מקום לומר אשר רק ביום הראשון נברך ברכת שעשה נסים, דעל נס בדרך הטבע ליכא ניכוי זכיות, ושפיר צריכין לברך עליה, אבל בשאר הימים שהיה נס נגלה, ויש בזה ניכוי זכיות אין מברכין. ומסיק דאין חילוק ביניהם, כיון דכל יומי הווי ניסא, צריכין להלל ולהודות על החסד שנעשה גם בנס נגלה.

*

וחכמינו ז"ל קבעו להדליק שמונה ימים, הן על נס שבדרכי הטבע, של יום הראשון, והן על הנסים הנגלים בשאר הימים. והענין הוא, כי ההודאה של חנוכה אינה באה רק להזכיר חסד ה' שעשה עמנו זה כאלפיים שנה ולהודות עליה, אלא זכרון הנס מעורר את האדם להשכיל ולהבין ביתר שאת ולהתעצם באמונת אלקי עולם, שזהו תכלית ענין פרסומי ניסא כמבואר ברמב"ן (סוף פרשת בא), וזה לשונו, הנה מעת היות עבודה זרה בעולם מימי אנוש, החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא. ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית וכו'. ומהם שיודו בידיעה ומכחישים בהשגחה, שלא ישגיח האל-ל באדם, ואין עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלקים בעדה או ביחיד, ויעשה עמהם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל ביטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה, מחדשו, ויודע, ומשגיח, ויכול וכו'.

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון וכו', להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה

הראשון, כי התפלות והגעגועין בהדלקת המנורה כשחינוכו הבית מחדש, הן הנה היו השורש של הנסים בימים הבאים, ויש לברך על שורש הנס ברכת שעשה נסים.

ולפי זה הרי הדלקת יום ראשון בחנוכה אינו עבור הנס של הדלקת אותו היום, כי הרי על אותו יום היה להם פך שמן, אלא שמברכין ביום ההוא על שורש הנסים של הימים הבאים שנמשכו מיום הראשון. אם כן בברכת שעשה נסים ביום ראשון, כבר בירך על כל הנסים שנתהוו יום יום שבעה ימים, ואין מן הצורך לברך עוד בכל יום בפני עצמו, ועל כן היה דעת המקשן דנימעוט ניסא בשאר הימים, כיון שכבר ברכו עליה ביום הראשון. ומשני דמכל מקום נס כל יומי איתיה, וראוי לברך יום יום על הנס שנתהווה, הגם שכבר בירכו על שורשו ביום הראשון.

*

עוד יש לומר לבאר קושיית הגמרא ונימעוט ניסא, דהנה אמרו (שבת לב.) דהעושין לו נס מנכין [פוחתיין] לו מזכיותיו, דכתיב (בראשית לב-יא) קטנתי מכל החסדים ומכל האמת [הוקטנו ונתמעטו זכיותי בשביל החסדים אשר עשית את עבדך] ע"כ. ואם כן לכאורה הדין נותן דאין לברך ולשבח על הנס, דהא מנכין מזכיותיו, והחליף עולם עומד עבור עולם עובר. אמנם זהו רק בנסים נגלים חוץ לדרך הטבע, אבל בנסים נסתרים בתוך הטבע עצמה, דוגמת הנס של פורים, אין מנכין. דהרי כל הטבע עצמה נס, שהכל נברא יש מאין, ובעשרה מאמרות נברא העולם (אבות ה-א), ואם כן כל תנועה שבעולם הם מעשי נסים.

והנה במאירי (שבת שם) כתב לתרץ מה שתיקנו מצות חנוכה גם ביום הראשון, אשר זהו עבור הנס שטימאו כל השמנים, ונשאר פך אחד בחותמו של כהן גדול, שלא הרגישו בהם האויבים, ונתגלה אחר כך רק לבני ישראל. ואם כן ביום הראשון היה נס נסתר בדרכי הטבע,

לעולם, אפילו בעל הנס אינו מכיר בניסו. [לבדו, הוא לבדו יודע שהוא נס, אבל בעל הנס אינו מכיר] ע"כ.

*

והנה מעת חורבן הבית אין לנו עוד שום גילויים של נסים נגלים, כמו שאמרו חז"ל (יומא כט.) למנצח על אילת השחר (תהלים כב-א), אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר, לומר לך מה שחר סוף כל הלילה, אף אסתר סוף כל הנסים. ופריך והא איכא חנוכה, ומשני ניתנה ליכתב קא אמינא ע"כ. הרי לנו דחנוכה הוא בעצם סוף כל הנסים. והיינו סוף הנסים הנגליים, אבל נסים נסתרים יש לנו יום יום, וכמו שאומרים בתפלה ההודאה, מודים אנחנו לך וכו' על נסֵיך שבכל יום עמנו. וידועים דברי ספד"ק קדושת לוי (לחנוכה קדושה ראשונה) דהנסים שעשה ה' לישראל ונקבעו לימים טובים, הם מתעוררים מדי שנה בשנה בבוא זמנם ע"ש. והן אמת כי נסים נגלים בפועל לא מתעוררים עוד עד בוא גואל, אבל יש הארה על נסים הנסתרים, ששורשם היא מהנסים הנגלים, אשר מהם האדם מודה בנסים נסתרים.

ומעתה יש עוד טעם על מה שאמרו ונימעוט ניסא, שלא לברך ברכת שעשה נסים רק ביום הראשון, כי נוסח הברכה היא, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ופירשו שמתעורר בכל שנה ושנה בזמן הזה אותן הנסים. וזהו רק הנסים הנסתרים אבל לא הנגלים. ואם כן יתכן שרק ביום הראשון שבו היה נס נסתר, מציאת הפך, על זה יש לברך ברכת שעשה נסים, שזה מתעורר גם בזמן הזה, אבל בשאר הימים שהיה נס נגלה בהוספת השמן, על זה אין לברך שעשה נסים 'בזמן הזה', כיון שחנוכה היה סוף כל הנסים. ומסיק דמכל מקום יש לברך בכל ימי חנוכה, כי גם הם מתעוררים מדי שנה בשנה, שכל יום ויום של נס, משפיע הארה בכל שנה על נסים נסתרים, שזהו שורש האמונה המוטל עלינו, כי השגחתו יתברך שמו על העולם הוא כל רגע ורגע. ■

לכופר להכחיש אמונת האלקים. - וסיים עלה, ומן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו וכו' עכ"ל"ק.

והנה מציאת הפך שמן עדיין יתכן שיאמרו בני אדם אשר זה נתגלה להם בדרך מקרה, ולא להחשיב את המאורע שהוא יד ה'. אבל כאשר נתהווה אחריו שוב נסים נגלים יום יום להמציא להם שמן על שאר הימים, אז השכילו להבין מהנסים הנגלים להיות מודה גם בנסים הנסתרים. ועל כן קבעוה יחד שמונה ימי חנוכה, כי כולם נחשב אצלינו כאחד, יד ה' והשגחתו עלינו.

ונסים נסתרים יש לנו יום יום, אלא שלפעמים מכירו ומתגלה לו ומודה לה', וכמו שאמרו (נדה לא.) דרש רב יוסף מאי דכתיב (ישעיה יב-א) אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני [משפני שכעסת עלי אני מודה לך, שלטובתי היה], במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ ברגלו לאחד מהם [ולא יכול לצאת], התחיל מחרף ומגדף. לימים שמע שטבע ספינתו של חבירו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר ישוב אפך ותנחמני ע"כ.

ורוב פעמים לא מתגלה לו הנס שנעשה עמו, ולא שומע מהנעשה בהספינה, והוא מתרעם לפעמים על מצבו, שחושב שהפסיד בזה הון רב, ורק הקב"ה יודע איך הצילו בזה מהפסד יותר גדול בממונו או בחייו. וזה מעשים בכל יום שהיה רוצה באיזה מסחר, ולא עלתה בידו אלא ביד חבירו, והוא מצטער, ואחר זמן רב מתגלה לו הקישוויים שנתהווה לחבירו ממסחר זה, ומתחיל להודות ולשבח על מה שהצילו ה' אז. ועל זה אמרו (שם) אמר רבי אלעזר מאי דכתיב (תהלים עב-ח) עושה נפלאות לבדו וברוך שם כבודו